

že se práce prováděly na poslední chvíli. Rozsah zpracování je u většiny druhů nedostatečný, objevují se zde i nepravdivé informace. Jak v prvním zpracování tak i zde je uvedena informace o naší sluce lesní, která se měla dožít 21 let. Údaj je mylný, pták byl ve Francii střelen již ve druhém roce života (Sylvia 2(1-2)/1937: 1-19). Údaj o zastizení našeho lelka v jižním Španělsku na začátku ledna je také nepravdivý, ve skutečnosti se jedná o datum odeslání dopisu naší kroužkovací stanici. Pisily čáponohé byly v Itálii střeleny u jezera Cona u Benátek a ne u známého Lago di Como. Této kapitole by se mělo v reedici pěvců věnovat mnohem více pozornosti. Nejméně spokojen jsem pak s německým shrnutím na konci druhého dílu. Rozsahem je naprosto neadekvátní významu tohoto nejdůležitějšího a stěžejního českého ornitologického díla. Myslím si, že v tak rozsáhlém díle by bylo možné několik listů přidat, aniž by došlo k razantnímu nárůstu počtu stran. Tato kapitola není dobrým příspěvkem pro vylepšení jména české ornitologie.

Přes uvedené nedostatky ve mně převládá dobrý pocit z obou předložených svazků reedice. Málokdo z dnešních uživatelů si dovede představit kolik úmorné, vysilující a zdánlivě nekonečné práce čekalo na editorský tým. Málokdo ví, že v podstatě celý text, i ten který nebylo třeba upravovat, bylo nutné přepsat na počítači. Začátky probíhaly ještě plně v režii známého textového editoru T602, dnes ohroženého vyhynutím. Elektronická pošta byla na počátku rozkvětu, korespondence probíhala většinou pomocí dopisů. Počet posílaných disket s návrhy jednotlivých kapitol byl enormní. Přes všechny tyto potíže spatřilo světlo světa dílo, které odráží úroveň české profesionální, ale také amatérské ornitologie. Doufám, že se stane na dlouhou dobu nepostradatelným literárním pra-

menem pro všechny, kteří zkoumají, chrání a mají rádi naše ptactvo.

Libor Schröpfer

Mayer S. 2000: Birds of Bolivia 2.0. Sounds and Photographs. CD-ROM.

Bird Songs International B.V.,
Westernieland (ISBN 90-75838-04-2).
2. přeprac. vydání, cena 65,45 EUR.

Scharringa J. 2001: Birds of Tropical Asia 2. Sounds and Sights. CD-ROM.

Bird Songs International B.V.,
Westernieland (ISBN 90-75838-05-0).
2. přeprac. vydání, cena 65,45 EUR.

Krabbe N. & Nilsson J. 2003: Birds of Ecuador. Sounds and Photographs. DVD-ROM.

Bird Songs International B.V.,
Westernieland (ISBN 90-75838-06-9).
2. přeprac. vydání, cena 83,30 EUR.

Znalost ptačích hlasů je nepochybně zcela nezbytnou podmínkou „fungování“ každého amatérského ptáčkaře („birdwatchera“) i profesionálního ornitologa. Je dosti pravděpodobné, že například během vycházky do lesa více ptačích druhů uslyšíme než uvidíme, respektive zkušený ptáčkař více druhů ptáků určí podle jejich hlasových projevů, než aby se namáhal zvedáním dalekohledu k očím.

Každý ornitolog žijící v mírném pásu, který se někdy ocitl v tropech, si však během několika málo hodin musel uvědomit, že znalost ptačích vokalizací je

v tropickém pásu mnohonásobně důležitější než v pásu mírném. Důvodů je celá řada: mnozí tropičtí ptáci často dlouhou dobu sedí nehybně „na číhané“, takže jsou i přes své pestré zbarvení zcela nenápadní, v deštném lese (kde je zajímavých druhů nejvíce) panuje šero až tma, tropičtí ptáci mají oproti severským kolegům extrémně nízké populační hustoty atd. Tristní – a zcela standardní – zkušeností je procházet oblastmi s nejvyšší ptačí diverzitou na světě celé hodiny a nevidět jediného opeřence (což je do jisté míry dáno i zcela odlišnou ekologií tropických ptáků oproti těm „naším“). Řada druhů, které jsou těžko zjištělné, se navíc ozývá jen během kratičkého období před rozbřeskem, tedy za naprosté tmy. Za takovýchto podmínek, které se jen stěží mohou více lišit od podmínek v mírném pásu, není divu, že řada druhů ptáků je prakticky nezjištělná (případně neurčitelná) bez znalosti jejich hlasových projevů.

Kromě řady nahrávek na kazetách či CD, které se věnují určitým geografickým oblastem nebo taxonomické skupině, se během posledního desetiletí objevila další vynikající pomůcka pro přípravu na pozorování ptáků v tropech – CD-ROMové a DVD-ROMové nosiče s nahrávkami a fotografiemi ptačích druhů určitých oblastí. K našemu překvapení se nám zatím nepodařilo narazit na českého ornitologa, který by tyto prostředky znal či využíval, a tak bychom se zde pokusili nastínit jejich přednosti (velké) i nedostatky (převážně zanedbatelné).

Multimediální zpracování poskytuje možnosti dříve zcela nevídané. Na klasické CD lze nahrát maximálně 99 stop. Jednu stopu lze samozřejmě využít pro umístění např. dvou druhů, jako je tomu třeba na kompaktním disku *Costa Rican Bird Song Sampler* (Ross 1998), který však i přesto obsahuje nahrávky pouhých 184 druhů (nemluvě o tom, že ta-

kové CD je uživatelsky ne zcela příjemné). Ve srovnání s tím i nejchudší z recenzovaných titulů (*CD-ROM Ptáci tropické Asie*) obsahuje 1431 nahrávek 697 druhů (o celkové délce 14 h záznamu) a dále 406 fotografií celkem 310 druhů.

Na jižní Asii existuje celá řada velmi kvalitních terénních určovacích příruček, které lze použít ke studiu spolu s CD-ROMem. Na druhé straně na takovou Bolívii neexistuje vůbec žádný terénní klíč. To se může zdát zcela absurdní, vždyť to je mezi zeměmi bez přístupu k moři druhově nejbohatší země na světě a co do reprezentativnosti neotropické ornitofauny ji nepředčí žádná jihoamerická země. Na druhé straně je to ovšem stát z latinskoamerických zemí nejméně prozkoumaný, čemuž odpovídá i prudký nárůst počtu druhů zjišťovaných na bolivijském území v posledních letech (viz Grim 2004: *Vesmír* 83(10): 542). Pak se ovšem nelze divit, že se zatím na trhu žádný klíč neobjevil. Tuto zásadní mezeru našťastí zaplnil CD-ROM „*Birds of Bolivia*“. Díky využití zvukového formátu mp3 s vysokým stupněm komprese obsahuje 2530 zvukových záznamů 941 druhů (přes 19 hodin) a k tomu 1390 fotografií 756 druhů (z toho se 639 vyskytuje v Bolívii, zbytek pak v blízkém Peru a Ekvádoru).

Proč jsou ptáci Ekvádoru nikoli na CD- ale DVD-ROMu je zřejmé poté, co si uvědomíme, že obsahuje neskutečných 6015 nahrávek (69 h!) celkem 1184 ptačích druhů a návdavkem 824 fotografií 469 druhů naskenovaných v někdy až zbytečně vysokém rozlišení (celkový objem materiálu tohoto titulu je 2,6 GB). Pro některé endemické neotropické skupiny (tinamy, klouzálci, mravenčící, mravenčíkovci, štidláci) obsahuje DVD nahrávky hlasů všech (nebo téměř všech) druhů zjištěných na území Ekvádoru. Mimochodem první z autorů je Niels Krabbe, spoluautor legendární

ptačí bible *Birds of the High Andes* (Fjeldsø & Krabbe 1990).

Jednotlivé recenzované tituly se v detailech liší. Např. asijský a bolivijský obsahuje navíc nahrávky několika druhů savců a také fotografie různých lokalit a biotopů, kde byly nahrávky pořízeny, na bolivijském jsou zařazeny v samostatné sekci i neidentifikované nahrávky, ekvádorský uvádí kompletní seznam všech druhů zjištěných v Ekvádoru s vyznačením těch ohrožených s odkazem na kompletní informace na BirdLife Data Zone. Společným jmenovatelem všech titulů je jejich jednoduchý až strohý design, který ovšem pro daný účel vcelku postačuje.

Druhy jsou řazeny podle čeledí, na ekvádorském a asijském lze nastavit systematické řazení alternativně podle Clementse (2000) nebo podle Sibleyho & Monroea (1990). Podobně lze zvolit, zda bude první uveden anglický nebo latinský název taxonu. Pod každou čeleď se po kliknutí na křížek vedle jejího názvu rozbálí seznam druhů a pod druhem jedna či více nahrávek jeho hlasových projevů. Vedle zvukových nahrávek jsou přístupné fotografie daného druhu, často je zařazeno více fotografií z různých lokalit a/nebo fotografie různých poddruhů. U řady druhů jsou ovšem záznamy zvuku i fotografie dost nekvalitní, nebo úplně chybí, což je dáno tím, že materiál nebyl profesionálně a cíleně získávaný, ale shromážděný od řady ornitologů, kteří se zabývají ornitofaunou příslušných oblastí.

Nahrávky i fotografie jsou doplněny základními popisnými informacemi (datum, lokalita – s odkazem na mapu, nadmořská výška, autor včetně kontaktu, jistota určení druhu, je-li nižší než 100 %), takže vydané tituly plní i dokumentační funkci. Užitečné je uvádění zvuků v pozadí, to ale není zpracováno u všech nahrávek. Kvalita nahrávek je hodnocena stupnicí A–E s možností výběru pouze

těch kvalitních. Standardem zvukových archivů, který je v tomto případě dodržen, jsou informace o typu hlasu (samec/samice/mládě, zpěv/vábení/varování apod.) a okolnostech jeho vzniku (biotop, provokace playbackem atd.) a uložení (registrační číslo). Chybí pouze popis použité techniky.

Taxony lze vyhledávat velmi snadno, a to i po zadání jen části jejich názvu. V samostatném okně je otevřeno ovládání hlasitosti. Je také možné zároveň otevřít více oken a srovnávat fotografie a nahrávky různých druhů. Ideální je překopírovat kompletně obsah médií na hardisk počítače, což umožňuje srovnávat nahrávky (např. geografickou variabilitu hlasů) z různých titulů bez nutnosti výměny disků v mechanice počítače. Jednou z dalších výhod je možnost vytvořit si vlastní playlist, který lze uložit nejen na pevný disk, ale i převést na audio CD a případně využít v terénu k přilákání daného druhu, nebo prostě jen jako pomůcku při identifikaci neznámých hlasů.

Použitelnost recenzovaných produktů ovšem zdaleka nekončí zeměmi uvedenými v jejich názvech. Chcete-li se vypravit např. do Mexika (jakožto nejextrémnějšího severu neotropické oblasti), najdete na ekvádorském DVD hlasy téměř 200 druhů a na bolivijském CD přibližně 150 druhů (cca 110 je společných), které můžete uslyšet i v Mexiku. Pak už stačí jen dokoupit např. kazetu *Bird Songs of Belize, Guatemala and Mexico* (Delaney 1992) či CD *Costa Rican Birds Song Sampler* (Ross 1998) na jihomexické druhy a ve výprodejích prakticky zadarmo běžně sehnatelný CD-ROM *North American Birds* (Peterson 1996) na druhy severomexické a na migranty a máte pokrytých přes 80 % všech druhů, se kterými se lze potenciálně v Mexiku setkat!

Nikdo není dokonalý, takže zmíníme alespoň pár nedostatků uvedených pro-

duktů. Není divu, že při neskutečném objemu nahrávek se občas vloudily chyby – jejich opravy jsou ovšem uvedeny na internetové stránce www.birdsongs.com (aktualizace s opravami lze zdarma nainstalovat přímo z internetu).

Některé fotografie jsou technicky dost nekvalitní a řada druhů samozřejmě chybí úplně – ovšem připravují se reedice s doplňky a opravami. Ve vysokém rozlišení jsou na recenzovaných produktech často i fotografie, které vůbec takové rozlišení nepotřebují, protože samy nejsou příliš kvalitní.

Ztrátový formát mp3 může u některých druhů zapříčinit, že budou méně nebo vůbec reagovat na playback (ptáci rozeznají i rozdíly lidskému uchu neslyšitelné). Příprava playbackových nahrávek ovšem nebyla prvořadým záměrem autorů. Mnohé nahrávky jsou velmi nekvalitní, což lze odpustit vzhledem k tomu, že u řady druhů kvalitnější záznamy pravděpodobně neexistují. Dodatečné čištění ale po sobě někdy zanechalo velmi výrazné artefakty, zkreslené pozadí chtě nechtě sluchově zkresluje i hlavní zvuky. Pro poslech i další využití by bylo rozhodně lepší nepotlačovat přirozené šумы a ruchy tak výrazně.

Přes uvedené nedostatky se domníváme, že je třeba především ocenit skutečnost, že tyto produkty vůbec vznikly. Zatím je ale bohužel velmi daleko doba, kdy bude možné vytvořit pro ptáky tropických zemí dílo obsahující nejen zvukové nahrávky, ale i údaje o jejich biologii, ekologii a chování – u značné části tropických druhů totiž zatím nemáme ani ty nejzákladnější údaje o hnízdech, vejcích, mláďatech a potravní ekologii.

Recenzované tituly a dále CD-ROM „Birds of Venezuela“ lze zakoupit na adrese www.birdsongs.com.

Tomáš Grim & Zdeněk Vermouzek

Newton I. 2003: The Speciation and Biogeography of Birds.

Academic Press, London
(ISBN 0-12-517375-X).

656 str., formát 19,1 x 23,5 cm, 125 obr.,
cena 49,95 GBP.

Ian Newton patří bezesporu mezi nejpopulárnější anglické ornitology naší doby a jeho knihy, vzpomeňme například *Population Limitation in Birds*, jsou známé daleko za hranicemi anglosaského světa. Autorovo poslední dílo zabývá se vznikem druhů a faktory podmiňujícími geografické rozšíření ptáků je tematicky natolik přitažlivé, že považuji za žádoucí se o něm na tomto místě být jen krátce zmínit.

Speciace je intenzivně studovaným přírodním dějem, který stále skýtá nepřeborné množství nezodpovězených otázek. Obecně se ale má za to, že většina nových druhů vzniká jako důsledek nějaké formy geografické izolace. Z tohoto pohledu je spojení speciace a biogeografie, tak jak jej autor použil v názvu knihy, velmi vhodné. Na druhou stranu je kvalitní a podrobné zpracování obou překrývajících se témat již předem nelehkým úkolem.

Knihla je koncipována jako učebnice pro studenty a začínající vědce, čemuž plně odpovídá formátem, vnitřní strukturou i grafickým provedením. Obsahuje 19 kapitol rozdělených, pomineme-li souhrnný Závěr, do pěti tematických okruhů a je doplněna slovníčkem nejdůležitějších odborných výrazů a samozřejmě seznamem použité literatury a rejstříkem. Hned v prvních řádcích si autor stanovil tři hlavní otázky, na které by měla kniha zvidavému čtenáři odpovědět. Jak vznikají nové ptačí druhy? Proč jsou ptáci rozšířeni tak, jak jsou? A jakým způsobem se současná druhová rozmanitost a areály udržují? Podrobnější pohled do